

Людмила Атаманчук,
адвокат

УДК 341.1

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНВЕТОРІВ У МІЖНАРОДНОМУ ЦЕНТРІ ПО ВРЕГУЛЮВАННЮ ІНВЕСТИЦІЙНИХ СПОРІВ

У даній статті досліджується організаційно-правовий механізм захисту прав інвесторів у Міжнародному центрі по врегулюванню інвестиційних спорів.

Ключові слова: *інвестиційна діяльність, інвестор, захист інвестицій, міжнародні договори.*

Актуальність дослідження організаційно-правового механізму захисту прав інвесторів у Міжнародному центрі по врегулюванню інвестиційних спорів викликана необхідністю забезпечення належного та ефективного міжнародно-правового захисту інвестицій українських інвесторів за кордоном та інвестицій іноземних інвесторів в Україні, що буде сприяти розвитку міжнародного економічного співробітництва України та зростанню її експортного потенціалу.

Метою статті є дослідження організаційно-правового механізму захисту прав інвесторів у Міжнародному центрі по врегулюванню інвестиційних спорів.

Міжнародно-правові механізми захисту іноземних інвестицій та прав інвесторів певною мірою вже стали об'єктом науково-правових досліджень [1—8].

Згідно з ч. 4 ст. 13 Конституції України [9] держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом.

У ст. 26 Конституції зазначається, що іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України — за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. Відповідно до ст. 42 Конституції кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Згідно зі ст. 6 Господарського кодексу України [10] (далі — ГКУ) серед загальних принципів господарювання в Україні виділяються забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання; вільний рух капіталів, товарів та послуг на території України; заборона незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини.

У ст. 400 ГКУ зазначено, що відносно, пов'язані з іноземними інвестиціями в Україні, регулюються ГКУ, законом про режим іноземного інвестування, іншими законодавчими актами та чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. У разі якщо міжнародним договором встановлено інші правила, ніж ті, що передбачено законодавством України про іноземні інвестиції, застосовуються правила міжнародного договору.

Відповідно до ст. 397 ГКУ, розділу II Закону України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР [11] та Закону України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 10.09.1991 р. № 1540а-ХІІ [12] державними гарантіями захисту іноземних інвестицій є гарантії у разі зміни законодавства, гарантії щодо примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів, їх посадових осіб та компенсація і відшкодування збитків іноземним інвесторам у зазначених випадках, гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності, гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій. Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації. Органи державної влади та їх посадові особи не мають права реквізувати іноземні інвестиції, крім випадків здійснення рятувальних заходів у разі стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій.

Згідно зі ст. 26 Закону України «Про режим іноземного інвестування» спори між іноземними інвесторами і державою з питань державного регулювання іноземних інвестицій та діяльності підприємств з іноземними інвестиціями підлягають розгляду в судах України, якщо інше не визначено міжнародними договорами України. Усі інші спори підлягають розгляду в судах України або за домовленістю сторін — у третейських судах, у тому числі за кордоном.

Слід звернути увагу, що значну частину вітчизняного законодавства становлять міжнародні правові акти, учасни-

ком яких є Україна: багатосторонні міжнародні угоди, конвенції, які спрямовані як на захист іноземних інвестицій, так і на врегулювання інших питань. До таких документів можна віднести, зокрема, Конвенцію про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18 травня 1965 р. (ратифікована Законом України від 16 березня 2000 р. № 1547-III). Крім того, в інвестиційній сфері діє велика кількість міжурядових угод про сприяння та взаємний захист інвестицій, які укладаються урядом України із урядами відповідних країн, та якими регулюються основні питання взаємин сторін такого договору в галузі інвестиційної діяльності [13].

Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами (м. Вашингтон, 18 травня 1965 р.) [14] (далі — Конвенція), підписана від імені України 3 квітня 1998 р. в м. Вашингтоні, була ратифікована Законом України від 16.03.2000 р. № 1547-III [15].

Відповідно до зазначеної Конвенції був заснований Міжнародний центр по врегулюванню інвестиційних спорів (далі — Центр). Метою діяльності Центру є забезпечення вирішення через примирення та арбітраж інвестиційних спорів між договірними державами та особами інших договірних держав відповідно до положень Конвенції. Центр включає Адміністративну раду (яка складається з представників, по одному від кожної договірної держави) та Секретаріат і веде список Посередників і список Арбітрів.

До списків Посередників та списків Арбітрів включаються особи, що мають достатню кваліфікацію, призначені відповідно до положень Конвенції, та висловили бажання виконувати покладені на них обов'язки. Кожна з договірних сторін має право призначити по чотири особи до кожного списку, при цьому ці особи можуть бути, а можуть і не бути громадянами такої держави. Голова має право призначити до кожного списку по десять осіб, при цьому ці особи повинні бути громадянами різних держав.

Особи, включені до списків, повинні мати високі моральні якості, достатню компетентність у галузі права, комерції, економіки або фінансів для того, щоб бути в змозі приймати належні рішення. При включенні до списків арбітрів особливе значення надається компетентності такої особи в галузі права. При визначенні осіб, що включаються до списків Посередників та Арбітрів, Голова, крім того, повинен врахувати важливість забезпечення представництва в списках основних правових систем, що існують у світі, а також основних форм економічної діяльності.

До компетенції Адміністративної ради, серед іншого, входить прийняття адміністративного та фінансового регламентів Центру, правил проведення примирювальної процедури та арбітражу, Регламенту примирювальної процедури та арбітражу.

Секретаріат складається з Генерального секретаря, одного або кількох заступників Генерального секретаря та штату секретаріату. Генеральний секретар є повноважним представником та головною посадовою особою Центру, що відповідає за керівництво, включаючи призначення штату, відповідно до положень Конвенції та правил, затверджених Адміністративною радою. На нього покладаються функції реєстратора, він уповноважений засвідчувати дійсність арбітражних рішень, прийнятих відповідно до Конвенції, а також посвідчувати їх копії.

Слід зазначити, що, реалізуючи свої повноваження, Центр володіє повною міжнародно-правовою правосуб'єктністю. Центр, його майно та активи володіють всіма видами імунітету.

До компетенції Центру належить вирішення правових спорів, що виникають безпосередньо з відносин, пов'язаних з інвестиціями, між договірною державою (або будь-яким уповноваженим органом договірної держави, про який повідомлено договірною державою Центру) та особою іншої договірної держави, за умови наявності письмової згоди учасників спору про передачу такого спору для ви-

рішення Центру. Сторони, що досягли такої згоди, не вправі відмовитися від неї в односторонньому порядку.

Відповідно до вимог Конвенції під особами договірної держави слід розуміти: а) будь-яку фізичну особу, яка є громадянином договірної держави, на відміну від держави, що виступає в якості сторони в спорі, або до дня досягнення згоди сторонами про передачу спору для вирішення шляхом примирення чи арбітражу, або до дня реєстрації заяви (однак не є такою особою, яка будь-коли була громадянином договірної держави, що виступає в якості сторони в такому спорі); б) будь-яку юридичну особу, що є юридичною особою договірної держави, відмінної від держави, що виступає в якості сторони в спорі до дня досягнення згоди про передачу спорів Центру для вирішення шляхом примирення або арбітражу, а також будь-якою юридичною особою, що є юридичною особою договірної держави, яка виступає в якості сторони в спорі, до дня досягнення згаданої згоди, якщо в силу контролю, який здійснюється іноземними особами щодо такої юридичної особи, сторони домовились про те, щоб розглядати таку юридичну особу як особу іншої договірної держави для цілей Конвенції.

Згода сторін про передачу до Центру спору для вирішення методом арбітражу означає, якщо не передбачено іншого, обов'язковість такої згоди та відмову від використання інших засобів вирішення спорів. При цьому будь-яка договірна держава вправі вимагати попереднього звернення до національних адміністративних або судових засобів вирішення спорів як умови згоди про передачу спору для арбітражного розгляду згідно з Конвенцією.

Примирювальна процедура визначається главою III Конвенції. Будь-яка договірна держава або особа договірної держави, що бажає звернутись до примирювальної процедури, звертається з відповідною заявою до Генерального секретаря, який направляє копію заяви іншій стороні. Примирювальна комісія зановується в найкоротший строк після

реєстрації заяви. Комісія складається з одного або непарної кількості Посередників, що призначаються відповідно до згоди сторін. У випадку якщо сторони не домовились про кількість Посередників та про порядок їх призначення, Комісія складається з трьох Посередників, по одному з яких призначає кожна зі сторін, а третій, що є Головою Комісії, призначається за згодою сторін.

Комісія сама вирішує питання про свою компетенцію. У випадку виникнення процедурного питання, не врегульованого положеннями Конвенції або Правилами проведення примирювальної процедури та арбітражу або іншими правилами, про застосування яких сторони домовились, Комісія сама вирішує таке процедурне питання.

До обов'язку Комісії входить з'ясування обставин, з приводу яких між сторонами виник спір, та докласти всіх зусиль для прийняття взаємоприйняттого для сторін рішення. З цією метою Комісія має право на будь-якій стадії розгляду спору пропонувати сторонам умови, на яких спір може бути врегульований. Сторони зобов'язані добросовісно співробітничати з Комісією, для того щоб Комісія могла виконувати покладені на неї функції, і серйозно ставитись до рекомендацій Комісії.

Якщо сторони досягнуть згоди, комісія складає доповідь із зазначенням спірних питань та записом про те, що сторони досягли згоди. Якщо в будь-який момент примирювальної процедури Комісія дійде висновку про те, що досягнення згоди між сторонами малоімовірно, вона припиняє процедуру та складає доповідь, із зазначенням суті спору та записом про те, що сторонам не вдалось дійти згоди.

Арбітражна процедура вирішення спору врегульована положеннями глави IV Конвенції.

Будь-яка договірною держава або особа договірною держави, яка бажає звернутися до арбітражної процедури, направляє відповідну заяву до Генерального секретаря, який надсилає копію заяви іншій стороні. Арбітраж засновується в найко-

ротший строк після реєстрації заяви і складається з одного або непарної кількості арбітрів, призначених за згодою сторін. У випадку якщо сторони не домовились про кількість арбітрів та порядок їх призначення, арбітраж складається з трьох арбітрів, по одному з яких призначає кожна зі сторін, а третій, що є головою арбітражу, призначається за погодженням сторін. Більшість арбітрів не повинні бути громадянами договірною держави, яка виступає як сторона в спорі, або громадянами договірною держави, особа якої є стороною в спорі (при цьому зазначені положення не можуть бути застосовані, якщо йдеться про арбітраж, який складається з одного арбітра, або якщо кожний член арбітражу був призначений за згодою сторін).

Арбітраж сам вирішує питання про свою компетенцію і розглядає спір згідно з нормами права, відповідно до згоди сторін. У випадку відсутності згоди сторін арбітраж застосовує право договірною держави, що виступає як сторона в спорі, а також норми міжнародного права, які можуть бути застосовані. Арбітраж не вправі приймати невизначені рішення (*non liquet*), посилаючись на відсутність або неясність правових норм, і має право приймати рішення, які ґрунтуються на справедливості та добрій совісті (*ex aequo et bono*), якщо сторони домовляться про це.

Будь-яка процедура арбітражного вирішення спору здійснюється згідно з положеннями Конвенції, і, якщо сторони не домовились про інше, відповідно до Правил арбітражного вирішення спорів, що діють на момент, коли сторони погодились про арбітражний порядок розгляду спорів.

Кожна зі сторін має право вимагати тлумачення рішення арбітражу, зміни рішення у випадку, коли стало відомо про нові факти, які могли б суттєво вплинути на рішення арбітражу, та відміни рішення на підставах, передбачених Конвенцією.

Рішення арбітражу є зобов'язуючим для сторін і не підлягає апеляції або ін-

шому способу оскарження, за винятком тих, які передбачені в Конвенції. Кожна зі сторін зобов'язана підкоритись та здійснити дії, що відповідають вимогам рішення арбітражу, за винятком випадків, коли виконання рішення було призупинено відповідно до положень Конвенції.

Кожна договірна держава визнає рішення арбітражу, яке прийняте відповідно до Конвенції, як зобов'язуюче та яке забезпечує виконання грошових зобов'язань, покладених рішенням арбітражу, в межах своєї території, так, ніби це було остаточне рішення судового органу цієї держави. Сторона, зацікавлена у виконанні рішення арбітражу на терито-

рії договірної держави, повинна подати до відповідного судового органу копію рішення арбітражу. Виконання рішення арбітражу буде здійснюватися відповідно до законодавства про виконання судових рішень, які набрали чинності на території держави, де рішення підлягає виконанню.

На підставі вищевикладеного можливо зробити висновок про те, що захист прав інвесторів у Міжнародному центрі по врегулюванню інвестиційних спорів є доволі складним, але одним із дієвих практичних механізмів захисту як порушених прав та інтересів інвесторів, так і держав походження інвестицій.

Список використаних джерел

1. Бондар К. П. Особливості правової природи арбітражних механізмів Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів (ІКСІД): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. — Київ, 2016. — 22 с.
2. Виноградова Г. В., Кучер Б. І. Іноземне інвестування в міжнародному приватному праві / Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. — Київ: ВПЦ «Київський ун-т», 2003. — 138 с.
3. Голубенко І. І. Інвестиційні спори в міжнародному приватному праві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. — Київ, 2017. — 19 с.
4. Злакоман І. М. Господарсько-правові форми та засоби вирішення інвестиційних спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Нац. ун-т «Одес. юрид. Акад.». — Одеса, 2011. — 199 с.
5. Костилов О. М. Міжнародно-правові інституційні механізми захисту іноземних інвестицій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 / Ін-т законодавства Верховної Ради України. — Київ, 2014. — 20 с.
6. Международный инвестиционный арбитраж: некоторые тенденции и опыт Украины / под общ. ред. С. А. Войтовича. — Київ: Юстініан, 2012. — 312 с.
7. Омельченко А. В. Правове регулювання іноземних інвестицій в Україні / А. В. Омельченко. — Київ: Юрінком, 1996. — 288 с.
8. Шемшученко С. О. Захист іноземних інвестицій: міжнародно-правові стандарти: монографія / НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака Нац. акад. прав. наук України; Ін-т законодавства Верховної Ради України. — Київ: Юридична думка, 2014. — 211 с.
9. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
10. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18. — Ст. 144.
11. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 19. — Ст. 80.
12. Про захист іноземних інвестицій на Україні: Закон України від 10.09.1991 р. № 1540а-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 46. — Ст. 616.
13. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 08.05.2012 р. «Інвестиційне законодавство: стан, проблеми, перспективи». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0015323-12>.
14. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами, м. Вашингтон, 18 травня 1965 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_060.

15. Про ратифікацію Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами: Закон України від 16.03.2000 р. № 1547-III // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 21. — Ст. 161.

Атаманчук Людмила. Организационно-правовой механизм защиты прав инвесторов в Международном центре по урегулированию инвестиционных споров.

В статье исследуется организационно-правовой механизм защиты прав инвесторов в Международном центре по урегулированию инвестиционных споров.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, инвестор, защита инвестиций, международные договоры.

Atamanchuk Ljudmila. The organizational and legal mechanism for the protection of investors' rights in the International Centre for Settlement of Investment Disputes.

In this article explores the organizational and legal mechanism for the protection of investors' rights in the International Centre for Settlement of Investment Disputes. Disputes between foreign investors and the state on state regulation of foreign investment and the activities of enterprises with foreign investments are subject to review in the courts of Ukraine, unless otherwise provided by international treaties of Ukraine. All other disputes shall be subject to review in the courts of Ukraine or by agreement of the parties — in arbitration courts, including abroad. A significant part of Ukrainian legislation constitute international legal acts, which include the Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States dated 18 May 1965.

Keywords: investment activity, investor, protection of investments, international agreements.

Гришук В. К., Пасєка О. Ф.

Кримінальна відповідальність юридичних осіб: міжнародний досвід та основні теоретичні підходи: наук.-практ. посіб. — Київ: Юрінком Інтер, 2017. — 296 с.

ISBN 978-966-667-684-2

У посібнику розглядаються питання кримінальної відповідальності юридичних осіб. Розглянуто підходи вчених щодо правової природи та сутності юридичної особи; проаналізовано становлення кримінальної відповідальності юридичних осіб у деяких зарубіжних державах та нормативне врегулювання такої відповідальності у чинних законодавствах цих держав; проаналізовано аргументи як прихильників, так і опонентів запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні.

Для науковців, курсантів, студентів, слухачів вищих навчальних закладів.